



A GLECCSERLÁNY ÉS A SZUPERÜRGE

Egy balul sikerült háborús küldetés után nyolc harci repülőgép ötven évet töltött egy grönlandi gleccser mélyén. Az egyik akkori pilóta jelen volt, amikor megtalálták a repülőket.

◆ 2007 nyarán az amerikai New Jerseyben egy nyolcvan- kilenc éves építési vállalkozó, *Bradley McManus*, kissé nehézkesen beszállt egy Mustang típusú, felújított, második világháborús repülőgépbe. Százhatvan kilométeren át repült utasként: a világ egyik legnevezetesebb repülőgépét követte azon az útvonalon, amit hatvanöt évvel korábban pilótaként egyszer már megtett. Igaz, az 1942-es repülés életveszélyes volt, és hajszál híján tragédiával végződött. Ezúttal viszont kilenc gyereke, tizenhat unokája és hat dédunokája figyelte izgatottan.

Az 1941 decemberében végrehajtott japán támadás után az amerikaiak meglehetősen felpaprikázva léptek be a második világháborúba. A nagyszabású és szerteágazó hadmozdulatok egyike volt a Bolero hadművelet. Ennek során igyekeztek minél több amerikai repülőgépet eljuttatni távoli, eldugott, észak-európai légibázisokra.

Így indult el 1942 júliusában két B 17-es bombázó Izlandra, a reykjavíki repülőtérré. A biztonság kedvéért hat Lockheed P 38-a vadászgép kísérte őket. Csakhogy a sarkvidék környékén röpködni nem egyszerű dolog, és ez a nyolc gép is a legalapvetőbb problémával találta magát szembe: a hideggel. Akármilyen profik és bátrak is voltak a pilóták, arra nem számítottak, hogy a pilótafülkékben jócskán mínusz húsz fok alá hűl a hőmérséklet.

Grönland fölött már elfagyott vértagokkal, akadozó motorral, vakon haladtak a ködös, havas hóvizban ameddig tudtak, de rövidesen elfogyott az üzemanyag.

Az összes repülőnek kényszerleszállást kellett végrehajtania valahol a jeges gleccserek tetején. A huszonöt éves *Bradley McManus* volt az első: megpróbált annak rendje és módja szerint, kieresztett futóművel leszállni, de a kerék belesüllyedt a kásás nyári hóba, és kiszakadt

a helyéből. A repülő feje állt, de a pilótának szerencséje volt: egyetlen jelentéktelen vágással megúszta. A többi gép már sértetlenül, a hasán landolt. A huszonöt férfi végül megtalálta egymást, majd összegyűlt a jégen. Felhalmozták az összes enni- és innivalójukat, és magukra borítottak mindent, ami meleget adhatott. Jobb híján a fölöslegessé vált repülőgép motorokból fabrikáltak maguknak olajradiátorokat. Ezek után megpróbáltak kapcsolatba lépni a külvilággal.

Három teljes napba telt, mire a recsegős rádión keresztül végre sikerült Morse-jelkkel hírt adniuk a tartózkodási helyükről, és a szövetséges repülőgépek ejtőernyővel ételt, italt dobtak le nekik. Innentől további egy hétig tartott, mire a bajtársaik nagy nehezen – kutyaszánok segítségével – kimenekítették őket Grönlandról.

A háború hevében szó sem lehetett arról, hogy a repülőgépeket is megmentésük, így aztán ott maradtak a jégen, és lassan, de biztosan elkezdte elnyelni őket a gleccser. Mind a két típus gyorsan elavult, ki is vonták a forgalomból, így ezeknek a daraboknak legföljebb eszmei értéke maradt. Ennek ellenére sok lelkes rajongó és történész továbbra is nosztalgiával gondolt rájuk. A hetvenes években fellángolt az érdeklődés, és az elkövetkező két évtizedben tizenkét próbálkozás történt a repülők előkerítésére. Hiába.

Aztán 1988-ban, kitartó keresés után egy radar megtalálta őket. Mélyen a jég belsejében voltak; globális felmelegedés ide, üvegházhatás oda, negyvenhat év alatt több mint nyolcvan méter vastag hótakaró rakódott rájuk, miközben a gleccser öt kilométert haladt a tenger irányába. Az egykori pilóta, a hetvenes éveiben járó *Brad McManus* lelkesen csatlakozott a kutatókhoz, és a tapasztalataival a helyszínen segítette őket. Kénytelenek voltak



A Gleccserlány feltárása 80 méteres mélységben. Grönland, Tunu, Angamassalik, 1992. június 12.

feltalálni egy új szerkezetet, hogy egyáltalán a repülőgépek közelébe juthassanak. 1990-re megépítettek egy majdnem ember nagyságú, kúp alakú eszközt, amelyben rézcsövekben forró vizet cirkuláltattak. Ez a Szuperürge nevű fúró kínos lassúsággal, óránként fél méterrel mélyebbre ette magát a gleccser belsejébe, mialatt egy vízpumpa folyamatosan a felszínre nyomta az olvadékot.

Végül az ürge koppanva érte el az egyik B 17-es bombázó szárnyát. Ekkor egy ember leereszkedett a nyolcvan méter mély, nedves jégaknába, és egy slag segítségével, forró vízzel locsolva lassan kiszabadította a bombázót a jég fogságából. Sajnos azonban kiderült, hogy a repülő teljesen tönkrement, és nem is érdemes a megmentésével próbálkozni. A keresők – a továbbra is lelkesen segítő McManusszal együtt – nem adták föl a harcot. Két évvel később visszatértek, és ezúttal az egyik P 38-ast vették célba. Miután a Szuperürge elvégezte a dolgát, egy egész csapat mászott a mélybe, és munkához látott. A küldetés nehéz és veszélyes volt: a mélységben kialakított jégbarlangban folyamatosan csöpögött a jeges víz, időről időre pedig hangos reccsenéssel rianások futottak végig a „mennyezetén”. Végül egy egész hónapnyi megfeszített munkával szétszedték a repülőt, majd a darabokat egyenként felhúzták a felszínre. A meghatódot Brad McManus

ekkor láthatta viszont az ötven évvel korábbi járművét. A csapat elnevezte Gleccserlánynak.

A Gleccserlányt vissza is szállították az Egyesült Államokba, és teljesen felújították. Amit lehetett, megmentettek belőle, amit pedig nem, azt utángyártott alkatrészekkel pótolták. Közadakozással és szponzorok segítségével tökéletes formába hozták, majd 2002-ben – húszezer fős tömeg előtt – újra a levegőbe emelkedett.

Csakhogy a lelkes rajongóknak ez sem volt elég. Elhatározták, hogy tiszteletből végrehajtják vele az eredeti küldetés útvonalát. Ez volt az a repülés, amelynek az első szakaszához a nyolcvankilenc éves McManus is csatlakozott. New Jersey-ből ismét megindultak Izland és Anglia felé, de sajnos ezúttal sem volt szerencsájük. A hidegben megint bajba kerültek. A gép meghibásodott, így Labradorban le kellett szállnia. Ott megjavították, aztán kiállították egy múzeumban. Azóta nem repült, és valószínűleg már nem is fog. Ami nem megy, azt nem erőltetik.

Az egykori pilóta, Bradley McManus azóta elhunyt, de a családtagjai gyakran felidéznek egy anekdotát az 1942-es kényszerleszállásról. Miután mindannyian sértetlenül túléltek a vészhelyzetet, egy hanyag mozdulattal a pilótafülkébe hajították a repülő kulcsait, és becsukták a fedelet. – Ki tudja – mondták –, hátha szükség lesz még rájuk valamikor. ♦

UGHY SZABINA:

VAGY

- ◆ A pirosat vagy a kéket vegyem fel?
- Menjek vagy maradjak?
- Elveteti vagy megtartja?
- Likeoljam vagy sem?
- Apával vagy anyával maradsz?
- Adjak neki aprót vagy menjek tovább?
- Kivágjunk még 700 fát vagy kerüljük el a botrányt?
- Átengedjem vagy meghúzzam?
- Csináljak úgy, mintha nem venném észre, vagy állítsam meg az egész családot a szétvágott kerítés mögött?
- Kemo vagy sugár?
- Előbb menjek a postára és aztán az oviba vagy fordítva?
- Elmondjam nekik vagy hallgassak?
- Agyonüssem vagy lelőjem?
- Bali vagy Tahiti?
- Gumival vagy gumi nélkül?
- A villanyt vagy a gázt fizessük be?
- Pétisó vagy komposztláda?
- Lemész üszni vagy töltsék le egy filmet?
- Németország vagy Szíria?
- HÉV-vel mentek vagy inkább biciklivel?
- Fölvívjam én apámat, vagy üzenjek neki anyámon keresztül?
- Most akkor a fiúkat vagy a lányokat szereti?
- Laci bácsi, tetszik pelenkát kérni estére, vagy tudja tartani?
- Megállsz a kocsival vagy inkább ott hagyod az út szélén?
- Mondjam, hogy sajnálom, vagy majd csak akkor, ha ő kér először bocsánatot?
- Aláírja vagy sem?
- Választod, vagy.
- Csinálsz.
- Vagy.



Kép: Unsplash / Priscilla Du Preez





Lackfi János

HA AKKOR

Ha akkor nem jön a válság, Jenci még mindig sikeres vállalkozó, nem hagyja el az a bombanő csaja, nem kell eladnia az autót, a házat, a céget, a lakást, még a Doxa-órát is, amely pedig úgy hozzátartozott, el se tudtam volna képzelni nélküle.

Ha Jenci nem olyan nekem gyerekkorom óta, mint a jobbik énem, ha nem osztottam volna meg vele minden uzsonnámat, minden fagyit, amit vettem, minden gondolatot, fájdalmat és örömet, ha nem ő lett volna az esküvői tanúm, a nagyobbik lányom keresztapja, a leggyakoribb vacsoravendégünk, ha nem vele egyérintőzöm minden csütörtökön egy üres tornateremben, aligha jut eszembe felajánlani, hogy lakjon nálunk.

Ha Jenci egy kicsit kevésbé sármos és én egy kicsit kevésbé vagyok vak, ha észreveszem, hogy ez az örök buligép megkomolyodott, beszáll a házimunkába, esténként sörözés helyett a konyhaasztalnál teázik, kikérdezi a kölköktől a leckét, elmegy bevásárolni, tisztítóba, kulcsmásolóba, postára, akkor talán meg lehet állítani a szakadék felé száguldó szerelvényt.

Ha nem gondolom, hogy azért pedálozik, mert szeretné valahogy viszonzni a befogadást, az otthon melegét, a mindennapi betevő falatot, a szállást, ha felfogom szeme csillogásának valódi értelmét, és az asszony szeme csillogásának valódi értelmét is, akkor megpróbálom helyettesíteni magamat, és véletlenül sem utazom el kísérotánarként Erdélybe a diákokkal.

Ha nem megyek el Erdélybe, akkor nem fogad hazatérve az a rettentő fura hangulat, a lányaim nem menekülnek előlem, nem kapják félre a szemüket, a feleségem nem szontyolódik el vagy nevet fel hirtelen, minden összefüggés nélkül, és Jenci sem tölti házon kívül az estét, nem jön haza ittasan a kocsmából, hogy aztán öklével a konyhaasztalra csapjon, na, ebből elég, meg kell beszélni.

Ha sosem hangzanak el azok a szavak, hogy figyelj, ne haragudj, ezt nem akartam, ezt nem akartuk, egyikünk sem így akarta, biztos hálátlanságnak érzed, de szó sincs róla,

egyszerűen nem lehetett bírni tovább, erősebb volt nálunk, maga alá gyűrt és letepert, küzdöttem ellene, ő is küzdött, elbuktunk, tudjuk, hogy rettentő rosszul esik neked, de nem ellened irányul, olyan, mint egy hurrikán, egy természeti erő, és valljuk meg, a ti kapcsolatokat azért már eléggé megkopott... Ha mindezt nem hallom, akkor nem robban szét a fejemben miszlikeire az egész világ, nem heverek odahaza egy egész hétig, nem kell kimentenem magam a suliban, sem igazolásért kuncsorogni a dokinál, aki nem talál semmi különös szervi elváltozást.

Ha bírtam volna nézni, ahogy ott turbékolnak az orrom előtt, maradjak itt nyugodtan, hisz a saját lakásom, az én otthonom is, ők viszont szerelmesek, puzsi megérkezéskor, csók távozáskor, szenvedélyes ölekezés lépten-nyomon, és mindennap virágok, kicsi ajándékok, ékszerek, de honnan, kérdem én, ha Jenci egyszer tönkrement, hiszen azért jött hozzánk lakni, kezd neki megint egyre jobban beindulni az üzlet, az látom, hallom is, egész éjjel nyikorog az ágy, az én ágyam, a mi ágyunk, legalábbis nemrég még az volt... Ha bírtam volna nézni, nem jövök el otthonról, nem éjszakázom most aluljárókban, nem szólítom le a szupermarketből kijövőket, hogy egy kis aprót.

Ha nem keresztben vágom fel ötször is az erimet, mint a lüzerek, ha nem fordítom el az utolsó pillanatban azt a szikét kétségbeesetten, hátha valaki megtalál, ha tényleg kimegyek a városon kívülre, ahol több órányi járóföldre nincs senki, ha ott vérzek el, és befejezem ezt a nyomort egyszer s mindenkorra, ha nem akarom, hogy a lányaim kérleljenek, hogy apa, legalább várd meg az unokáidat, a te gyerekeid vagyunk, nem eshetsz össze, nem hagyhatod el magadat...

Akkor már régen túl vagyok ezen az egész cécón, és nem kérdezgetem, hogy mit vétettem, miért ver engem a Jóisten, miért csak a jókat bántja, amazok meg becsaptak, elvették mindenemet, és élnek boldogan, mint a mesében, nem mintha a halálukat kívánnám, de hogy az enyém nem élet már többé, azt holtbiztosan tudom. ♦



SZÖVEG –
OSZTOVITS ÁGNES

PÁLYAKEZDÉS EGYKOR ÉS MA

A mostani két kötetet nem volt nehéz a könyvrengetegben le vadászni. *Szabó Magda* először publikált prózai munkája rég tapasztalt nyilvánosságot kapott, irodalmi szenzációként üdvözölte a sajtó. Az eredmény nem maradt el: vitték, mint a cukrot. A nagyobb üzletek karácsony előtt újabb és újabb példányokat rendeltek, s a találékony eladók egy idő után a jóval drágább, friss Szabó Magda-képeskönyvet, azaz fotógyűjteményt is az érdeklődők kezébe nyomták, mondván, a két kötet kiegészíti egymást. A felfokozott várakozás legtöbbször csalódást okoz.



SZABÓ MAGDA CSIGAHÁZ

című, százötven igen-csak szellős oldalra szedett, vastag iskolai füzetben fennmaradt, lezáratlan kisregénye a *Freskó* vagy *Az ajtó* lelkes rajongóinak azt üzeni, hogy nem kell újraértékelniük száz éve született írójuk életművét. Szabó Magda nem véletlenül nem adta ki életében első regénykísér-

letét, tisztában volt vele, hogy 1944-ben, huszonhat éves korában még nem érett meg nagyobb formátumú prózai mű megalkotására. Túl sokat akart markolni, így nem volt ideje és módja a szálak összefogására, a konfliktusok elmélyítésére, a szereplők jellemének árnyalására. Az 1945 utáni három rövid, reményekkel teli, tevékeny esztendőben verseket írt, azután mint polgári csökevény nem publikálhatott 1957-ig. A szilencium

idején végre volt ideje és módja, bármily szomorú, hogy finomra csiszolja az öt foglalkoztató történeteket, hogy emlékezetes figurákat alkosson. Egyszerűen túllépett a *Csigaházon*. Nem véletlen, hogy hiába könyörögtek a kiadók új kötetekért, ezt a korai kísérletet nem vette elő. Valószínű, azért is őrizgette a füzetet, mert bizonyos itt megjelenő motívumokat fel akart használni, leginkább a *Für Elise* tervbe vett folytatásában, amely bécsi élményeit dolgozta volna fel.

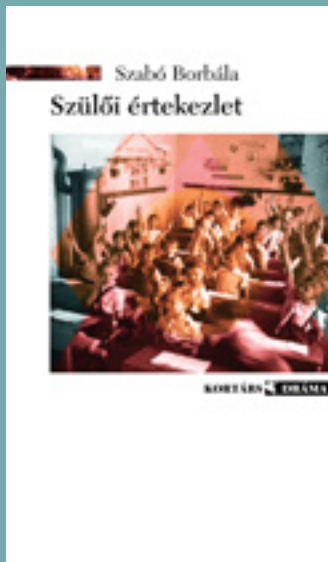
A *Csigaház* egy bécsi panzió neve, ahol a legkülönbözőbb emberek húzzák meg magukat hosszabb-rövidebb időre. Júlia azért menekül ide, mert mostohaanyját, imádott apja második feleségét és a család barátját, az ő képzelt udvarlóját szerelmi aktus közben rajtakapta. Ezt a rettenetes élményt kellene elfelejtenie. E panzióban fogadja a proletársorból felkapaszkodott ismert kurtizán egy előkelő család szépreményű fiát. De vannak itt titkos politikai tervek szövő németellenes hazafiak is, akik naponta néznek szembe a lebukás veszélyével. Van szerelmes szobalány és szerelmes sofőr. És mindenekelőtt egy nagylelkű és bölcs tulajdonos asszony. Az olvasó a szereplőkkel az Anschluss utáni Bécsset járja, de időnként bepillant Júlia orvosprofesszor apjának budapesti klinikájára és otthonába.



A három szerelmi szál nehezen illeszthető össze, de hogy három is van, azt jelzi, hogy Szabó Magda még véletlenül sem akart unalmas prózát írni. Néha Márai Sándor divatos regényeiből ismert fordulatokkal élt, másutt nagyszabású tablót kívánt festeni, amelyben kellő nyomatékot kap a szociális érzékenység és a náciellenes indulat.

Bár a kötetbe szőtt irkalapok arról árulkodnak, hogy a fiatal író nő javítgatott a szövegen, bizony maradtak benne nyelvi megoldatlanságok, paródiába illő közhelyek. És persze vannak nagyszerű felvillanások.

A Szabó Magda-kutatóknak csemege a Csigaház, a laikus rajongóknak csalódás. Kár.
(Jaffa Kiadó, 2018., 3315 Ft)



SZABÓ BORBÁLA SZÜLŐI ÉRTEKEZLET

című, első felnőtteknek szánt könyve drámakötet, ami azért is meglepő, mert a kiadók nem szeretik ezt a műfajt. És persze a kortárs dráma világszerte válságban van. A magyar színházak műsorán alig-alig találunk fajsúlyos kortárs darabot. Szabó Borbála ebben a szellemi légkörben jelentkezik, és már nem csak alternatív társulatok figyelnek

rá. Egyébként nem lehet nem figyelni erre a jelenségre. Pengeéles nyilatkozatai, üde őszintesége, szándékosan provokatív tárcanovellái azokat is megszólítják, akik egészen mást gondolnak a világról, mint ő. A különböző lapok és internetes fórumok kézzel a ve-

készült interjúkat faldják az olvasók, neki még azt is elhiszik, hogy érdemes kortárs irodalmat olvasni, mert a jó művek sosem unalmasak. (A Képmás olvasói azt is tudják, hogy Szabó Borbála férje és alkotótársa, *Nényei Pál* Az irodalom visszavág című sikeres tankönyvsorozat szerzője, a drámakötet ajánlójának írója hasonlóan vélekedik a klasszikus irodalomról.)

Szabó Borbála bátorságát dicséri, hogy rögtön öt darabban jelentkezik. Láthatóan nem érdekli, hogy a kritika szereti állandó jelzőkkel illetni a szerzőket és műveket. Mintha azt kívánná bizonyítani, hogy a monodrámától az improvizációval sűrűn élő, közösségi komédiáig, a lélektani kamaradarabtól a vérbő vígjátékig mindent meg tud írni. Ötlettára kimeríthetetlen, figurái elevenek és nagyon természetesen beszélnek. Persze a saját közegükben. Szabó Borbála a mai nagyvárosban mozog otthonosan, szereplői olyan közönségesen társalognak és kiabálnak egymással, ahogy ez már a budapesti értelmiségi körökben is sajnálatosan divik.

A kötet két legerősebb darabja érdekes módon két monodráma, a *Telefondoktor* és a *Valaki*. Az első kabarétréfának induló szatíra, a záródarab pedig a középkori misztériumdráma modern átgondolása: az ember (történetesen a nő) útja a születéstől a halálig. A témája miatt – a kamaszkor megpróbáltatásai – nagyon fontos *Nincsenapám, seanyám* színpadra állítását az indokolja, hogy a családon belüli erőszakról őszintén szól, így oldja a kamaszmagányt. A színpadi mű talán többekhez eljut, mint a szerző azonos című regénye.

A címadó darab, a *Szülői értekezlet* ötletparádéja egy idő után fásaszt, ahogy *A teljes tizedik évadban* a jogos kérdésfelvetés – az ostoba sorozatfüggés személyiségromboló hatása – után a végkimenetel hamar kiszámíthatóvá válik.

A Szülői értekezlet című kötet nem a finnyás irodalmároknak szól, hanem a széles közönségnek, amely hálás, hogy az irodalom végre nem szövegtenger, hanem olyan tükör, amiben önmagát, a saját korát, gondjait láthatja.

(Kortárs Kiadó, 2018., 2750 Ft) ◆



SZÖVEG –
SZABÓ BORBÁLA

KÉP –
PÁCZAI TAMÁS

REJTETT KÉPEK

Interjú Orosz István
grafikusművésszel



*„Vannak dolgok, amiket el tudok képzelni és le tudok rajzolni.
Vannak, amiket el tudok képzelni, de nem tudok lerajzolni.
Vajon le tudok-e rajzolni valami olyat, amit nem tudok elképzelni?
Ez az, ami igazán érdekel.”*

- ◆ – **A te művészeted komoly és játékos egyszerre. Az ember felvillanyozódik a képeidtől – még akkor is, ha néha beletörik az agyveleje a megfejtésükbe. Te is szeretsz játszani?**
– Igen, szeretek. Gyerekkoromban legjobban gombfocizni szerettem, később sakkoztam is.
- **De nemcsak gombfocizni szeretsz, hanem saját lábbal is játszol. Nekem az a tapasztalatom, hogy a csapatjátékok nagyon sokat elárulnak az ember valódi jelleméről. Te milyen poszton játszol a legszívesebben?**
– Tudom, hogy ez egy elég rossz pont, de az a helyzet, hogy én csatárt szeretek játszani. Nyilván, aki csatár akar lenni, az valamennyire önző alak, az gólt akar rúgni. Olykor azért vállalom, hogy beállok a kapuba, mert úgy akarok tűnni, mint aki tesz a közösségért valamit. De általában csak olyankor, ha már egy kicsit elfáradtam...
- **Ezt nem gondoltam volna rólad! Szerény embernek tűnsz.**
– Az is vagyok, természetesen.
- **Igen, miközben egy kicsit provokatív is. A legtöbb képed rejtvény: anamorfózisok, optikai csalások, lehetetlen geometriai alakzatok vannak elrejtve bennük. Ismerd be, hogy van egy kis piszkálódás ezekben a művekben!**
– Beismerem, bár azért a kegyed kérdéseiben is van egy kis piszkálódás! Nyilván az izgat ebben is meg a játékban is, hogy ezekből a furcsa, rejtett képekből talán kiderül egy picit a világ bonyolultsága. Én kedvelem, ha valami nem egyértelmű, nem azonnal átlátható. Azt szeretném, hogy ha bemész a múzeumba, akkor nemcsak három másodpercig állnál a kép előtt, hanem talán egy kicsit tovább.



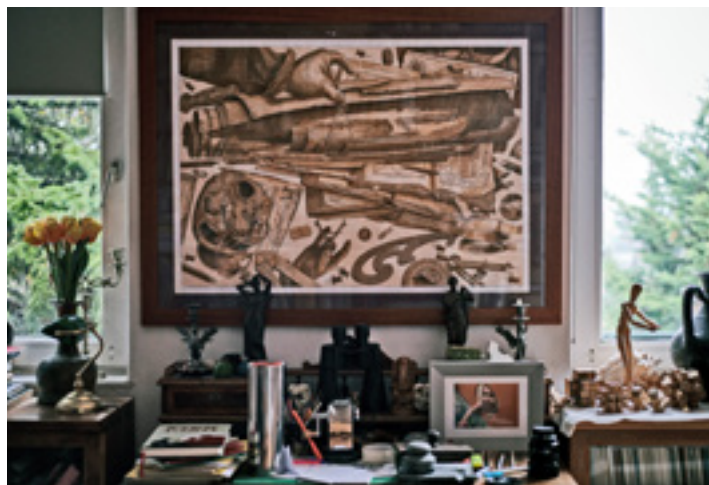
– Amikor beléptem ide, megláttam azt a képet a falon. Sejtettem, hogy egy anamorfózis van benne elrejtve, és kerestem a megfelelő helyet, ahonnan nézve összeáll az elrejtett kép. Abban a pillanatban, amikor megtaláltam, éles szúrást éreztem a bal fülemben. Egy kaktusz állt pont azon a helyen, az ablakpárkányon, ahonnan látni lehet. Azt akartad, hogy fájjon az igazság pillanata?

– Bevallom, erre nem gondoltam eredetileg, de tetszik az ötlet! Te nagyon önálló voltál, de azért én azt vettem észre, hogy néha nem árt egy kis segítség a nézőnek, hogy megfejtse ezeket a rejtvényeket. És ilyen segítségeket olykor meg is szoktam adni. Például a 2004-es kiállításomon, az Ernst Múzeumban, ahol két teremben is ilyen bonyolultabb képek, anamorfózisok voltak kitéve, azt találtuk ki Keserű Kati művészettörténésszel, aki a kurátor volt, hogy pöttyöket teszünk a padlóra és a pöttyökből nyilatkat húzunk. Így jelezzük a nézőknek, hova kell állni, hogy meglássák, amit akartam. De egyébként annak mindig nagyon örülök, ha egy néző valami olyasmit gondol a képemről, ami nekem még nem jutott eszembe.

OROSZ ISTVÁN

Kossuth-díjas grafikusművész, animációsfilm-rendező, író. Grafikáin szívesen kísérletezik a térbeli illúziókeltés eszközeivel, valamint az anamorfózis technikájának megújításával, amelynek során úgy torzít el képeket, hogy csak bizonyos nézőpontokból, illetve tükröződő felületek közbeiktatása révén kapjon értelmet a kép. Autonóm művészeti tevékenysége mellett alkalmazott grafikával pályája kezdete óta foglalkozik. Munkáival rendszeresen részt vesz nemzetközi képzőművészeti tárlatokon, grafikai biennálékon, filmfesztiválokon és elméleti szimpóziumokon.

Szépirodalommal is foglalkozik, több verses, novella és esszé mellett „A követ és a fáraó” című kultúrtörténeti „krimije”, illetve nemrég a „Sakkparti a szigeten” címmel egy regénye is megjelent.



– **Kissé bosszantó, de az a helyzet, hogy még írni is tudsz. Több könyved is van, az én kedvencem A követ és a fáraó, ami tulajdonképpen egy kultúrtörténeti krimi. Miért vágta új fába a fejszéd, miért kezdted írni?**

– Nagyon régóta rajzolok. Még azt is mondhatnám, hogy ebben profi vagyok. Ennek viszont megvan az a hátulütője, hogy ha elkezdek egy rajzot, akkor körülbelül tudom, hogy mi lesz belőle. De ha valamit elkezdek írni, akkor fogalmam sincs, hogy mi lesz a végeredmény! Úgyhogy ez számomra sokkal érdekesebb terep. Egyébként elég régóta írogatok én, csak nem rendszeresen, és nem tanultam a mesterséget.

– **Most is írsz valamit?**

– Nevetni fogsz: történelmi regényt! Már megvan belőle kétszáz oldal.

– **Szóval érdekel a történelem. És a politika?**

– A „Sakkparti a szigeten” című könyvem a politikáról szól, nyilván ezért teszed fel ezt a kérdést. Én valamikor, úgy a rendszerváltás táján, kicsit megmártóztam a politikában. Plakáttervező voltam, az pedig ugye a legpolitikusabb műfaj, így keveredtem bele. De ma már nemigen foglalkozom vele.

– **Ez azért furcsa, hogy te plakátokat is rajzoltál (te készítetted a kultikus „Tavarisi, konyec” plakátot is 1989-ben), mert elvileg ez nem egy sokrétegű műfaj. Azt gondolnánk, egy plakát akkor működik, ha első ránézésre átjön az üzenete.**

– Jó, most akkor vegyük ki a Tavarisit, mert az tényleg egy ilyen mellbevágó vagy szemkiszűrő plakát volt. De amúgy a plakát nézésének a mechanizmusa az, hogy te meglátsz valahol egyet – nyilván jó messze látod meg, ugye, mert a plakátok az utcán vannak –, és ha érdekel, amit látsz, akkor közelebb mész.

– **Ez az idézet szerepel az egyik albumod elején: „Vannak dolgok, amiket el tudok képzelni és le tudok rajzolni. / Vannak, amiket el tudok képzelni, de nem tudok lerajzolni. / Vajon le tudok-e rajzolni valami olyat, amit nem tudok elképzelni? Ez az, ami igazán érdekel.” Ezt ki írta?**

– Én írtam, és nagyon büszke is vagyok rá!

– **Szóval ezért szereted annyira Dürer rinocéroszát? Mert ő is úgy rajzolta le, hogy nem látta soha?**

– Igen, lehet, hogy összefügg a két dolog. Azt hiszem, Goethe írja le, hogy milyen hülye volt ez a Dürer: a gyönyörű metszeteit meg rajzait pávatollakra, kókuszdíókra meg ilyesmikre cserélte! Imádtá ezeket az Újvilágból érkező dolgokat! És tényleg odaadott egy Melankóliát mondjuk egy kagylóért. A rinocérosz létezéséről egy Valentim Fernandes nevű pasas leveléből értesült, ő írta meg neki, hogy látott egy ilyen furcsa állatot. Ez alapján készítette rajzát Dürer, és ez lett az alapja az összes bestiáriumnak – mivel ugye újabb rinocérosz évszázadokig nem jött Európába. Az ő rajzaiból tudhatjuk, hogy a rinocérosznak a hátán nagy szarv található, ami egyébként egyetlen igazi rinocérosznak sem volt soha. Dürer azért rajzolta oda azt a szarvacskát,



mert amikor ez a Valentim látta az állatot, akkor I. Emánuel portugál király éppen össze akarta veszejteni egy elefánttal. Azt olvasta ugyanis Pliniusnál, hogy a rinocéroszok és az elefántok óriási látványos harcot szoktak egymással vívni. Azt írta a történetíró, hogy a rinocérosz erősebb és mindig győz, de azért Emánuel a biztonság kedvéért – hátha az elefánt nem olvasta Pliniust – felpáncélozta a maga rinocéroszát, innen a harci szarv a hátán. Ezt persze Dürer nem tudhatta, azt hitte, ez az állat anatómiai része.

– Erősen kapcsolódsz a hagyományokhoz, számodra fontos alkotókhöz, amilyen Dürer vagy Escher. Gyakran jelennek meg a képeiden rejtett formában írók arcmásái is. Katona József, Babits Mihályé, olykor az enyém...

– Bizony, ilyen hatalmas alkotók arcmásait szoktam én rajzolni! Babits Mihály, Szabó Borbála... Vagy lehet, hogy rosszul van a sorrend: te vagy elől, csak aztán Babits.

– Nyilván, csak én is próbáltam szerény lenni. Különböző életem egyik nagy sikereként könyvelem el, hogy rávettelek téged: rajzold meg a regényem borítóját! Megtiszteltetés volt.

– Fel szoktak ismerni a borító alapján?

– Persze, direkt úgy állok a könyvesboltban a pénztárnál, hogy az arcom mellett tartom a könyvet, hátha! De nemcsak engem, saját magadat is gyakran elrejtetted a képeken.

– Igen, ez olyankor szokott megtörténni, amikor több-jelentésű a kép, és az egyik jelentés valahogyan rám, az alkotóra vonatkozik. Ez kicsit olyasmi, mint nálatok, írónál, a posztmodern. Persze ez már a reneszánszban, a barokkban és a manierizmusban is szokás volt. Ez a jelentés valahol az Utisz-lényemhez tartozik, amit álnévként használlok.

– Ezt a nevet az Odüsszeiából vetted, és azt jelenti: „senki”. Nem nagyképűség ez részedről?

– Lehet, hogy megint a futballcsatár-lényem megnyilvánulása? Mindenesetre van benne egy kis felelősségvárás is. Barátaim szokták mondani egyébként, hogy illik hozzám ez a név, jellemző rám ez a „senkiség”, valami kívülállás.

– Nemcsak engem és magadat, hanem halálfejeket is szívesen rejtet el a képeiden. Egyszer még a könyvespolcodon is kiraktál fehér könyvekből egy hatalmas a koponyát.

– Igen, vagy fél évig úgy volt, aztán visszarendeztem. Nem találtam meg a könyveket.

– Te a halállal is játszol? Vagy félsz tőle?

– Nézd, kétféleképpen lehet a halálhoz viszonyulni. Az ember vagy számontartja, gondol rá, foglalkozik vele, lerajzolja, mint ahogy az ősember lerajzolta a bölényt, akit le akart győzni – vagy pedig nem vesz róla tudomást és a homokba dugja a fejét. Lehet, hogy ez a második kényelmesebb. De én, azt hiszem, mégis inkább az első úton járok. ♦



SZÖVEG –
DÉR KATALIN klasszika-filológus

SOROZAT –
BIBLIA ÉS IRODALOM

MINDEN EMBER SÁFÁR

Rónay György
HA ELJÖN

Ha eljön majd éveid számadása,
és véletlen, betegség, háború
kiszóli e hol szép, hol iszonyú
vendégségből maradandóbb hazába,

melyre gondolni sem kívánsz, hiába
költözött annyi veled egykorú
társad előtted át, hogy szomorú
példájuk intsen a megjobbulásra:

mi lesz akkor, ha hirtelen megáll
benned a vér, a lelkedet a halál
oszlásra érett burkából kirántja?

Tünődteél rajta már: ha menni kell,
Gazdád silány sáfára, mit viszel
mentségedül az elszámoltatásra?

- ◆ A költemény szonett. Ez a versforma nagyon erős érzelmek és főként ambivalens, ellentmondásos tartalmak kifejezésére alkalmas. Rónay György költeményének témája valóban ilyen: a halál és az ember halál utáni sorsa. Első három szakasza, az első tizenegy sor egyetlen nagy körmondat. Mellékmondatral kezdődik, méghozzá feltételessel, olyan mondatral, amely után okvetlenül főmondatot, valami bizonyosat, valamiféle kijelentést várunk. Az olvasói várakozás azonban nem teljesül, a folytatásban két kérdést szegez nekünk a költő. Ember, mi lesz veled a halál után? Egyáltalán tünődteél-e már ezen? Az ember *gondolatban* megbékélhet a halállal, akár várhatja is, ha nagyon idős vagy beteg, elvben tudhatja, hogy rövid és átmeneti földi élete nem más, mint „hol szép, hol iszonyú vendégség”, állomás egy „maradandóbb hazába” vívő úton. A *valóságban* a halál mégis mindig váratlanul érkezik, okozza bár „véletlen, betegség, háború” vagy bármi más. Ma azonban a legtöbben „gondolni sem kívánnak” erre, és mások halálának példája, a legközelebb állóké sem „int a megjobbulásra”. Abban pedig, amiről elsősorban szól a vers, hogy halálunk után ítéletben lesz részünk, még a magukat vallásosnak mondók, sőt a templomjárók is bizonytalanok, kételkednek. Mint ahogy korunkban arra a legalapvetőbb egyszerű tényre is a feledés homálya borul, hogy minden ember „sáfár”: hatalmas vagyon, nagy kincs kezelője. Ez a vagyon, ez a kincs: ő maga a képességeivel, tehetségeivel, tulajdonságaival, erősségeivel, talentumaival együtt, és mindezzel elszámolni tartozik Isten színe előtt. Elszámolni már földi élete során folyamatosan, de főképpen halála után, a végső megmérettetéskor. Sáfára az ember kincseinek, nem pedig gazdája, nem tulajdonosa. Mert mindene, ami benne jó és értékes: ajándék, adomány Istentől. (A rossz, az nem ilyen, azt az ember maga növeszti, vagy engedi növekedni magában.) „Mid van, amit nem kaptál?” – teszi fel a költői kérdést Pál apostol a korintusiakhoz írott első levelében (4,7). Hát, semmid. És Isten, akit a versben a költő „gazdának” nevez, kizárólag azt kéri számon az ítéletben, amit ő adott az embernek, meg azt, ahogy tőle kapott kincsét mások javára kamatoztatta. ◆



Banksy „Lány lufival” (Girl with Balloon, 2018) alkotása a Sotheby's londoni aukcióján, amikor a keretbe rejtett daráló automatikusan ledarálta a képet, közvetlenül annak árverezése után. Az alkotást azóta átnevezték „Szerelem a kukában” (Love Is In The Bin) címre.



SZÖVEG –
NAGY VILLŐ

„S MOST PANNONIA IS...”

A Corvina könyvtár budai műhelye az Országos Széchényi Könyvtárban

Habár tanulmányaink előrehaladtával csalódnunk kell az igazságos királyban, aki nemhogy álrúhasan nem járt a nép közt, de teljes királyi díszben se tett bizonyágot szociális érzékenységről, még nem akadt kutató, aki kétségbe vonta volna Mátyásnak a tudományok és művészetek hazai felvirágoztatásában játszott szerepét. Igaz, e tevékenységének is a fő célja a hatalmi reprezentáció lehetett, de üsse kő!

- ◆ Visegrádi és budai építkezéseiből csak töredékek maradtak ránk, híres könyvtárának darabjai nagyrészt szétszóródtak. A mintegy 200 kódex megmenekülését valószínűleg ennek a szétszóródásnak köszönheti. Jelenleg az Országos Széchényi Könyvtár kiállításán láthatók a corvinák legszebb példányai; a hazai anyag mellett érkeztek kötetek Párizsból, Lipcséből, valamint a tengerentúlról is.

Egy magára valamit adó kiállítás rangjához az új kutatási eredmények is hozzátartoznak, ezek jelen esetben a budai könyvkészítő műhely markáns jelenlétére vonatkoznak. Az új kutatások szerint a korábbi vélekedéshez képest több corvina készült kifejezetten a budai műhelyben, s csak sejtéseink lehetnek arról, hova juthatott volna a magyarországi vagy akár a közép-európai könyvművészet, ha Mátyás halála vagy a török hódítás még néhány évtizeddel később következik be...

De maradjunk egyelőre legkiemelkedőbb reneszánsz udvarunknál. Mátyás hatalomra kerülése után közel másfél évtizedig legitimitációja megerősítésével, a külső és belső ellenség elhárításával volt elfoglalva, a budai műhely felállítása csak uralkodásának utolsó évtizedéhez köthető. Kimagasló szerepet játszott a reneszánsz kultúra

Kép: Országos Széchényi Könyvtár



magyarországi felvirágzásában Mátyás házassága. A nápolyi királylány, *Aragóniai Beatrix* ókori írók munkáin nőtt fel, természetes, hogy könyvtárával együtt érkezett Budára. Mátyás Itáliából hívott mestereket, akiknek nemcsak munkáját, de bátorságát is busásan meg kellett fizetnie. (Itáliából nézve az Alpoktól északra eső „barbár” területek teleinek hagyományosan rossz híre volt az ókortól kezdve...) E firenzei és lombard mesterek közül néhányat név szerint is sikerült azonosítani, illetve a stílus alapján fel lehet ismerni a minőségileg erős másodvonalat képviselő követőket is.

A kiállítás törekszik arra, hogy több szinten adja át az ismereteket. A kísérő magyarázatok nem csupán a díszítésre, hanem a kódex tartalmának irodalmi, művelődéstörténeti jelentőségére is kitérnek.

A bársonykötésnek vagy a perzsa(!) típusú bőrkötésnek szintén külön érdekessége, jelentősége van a kutatók számára. Felelevenedik a Mátyást körülvevő (aztán többnyire kegyvesztetté váló) főpapi csoport (Vitéz János, Janus Pannonius, Kálmáncsehi Domokos), hisz a budai műhelyben számukra is készült missale, breviárium vagy más, világi mű is.

A kiállításon a kisebbek is találnak maguknak nyomdázni- és tapintanivalót, a nagyobbak, illetve a felnőttek kipróbálhatják, felismerik-e az azonos alkotói kezét két külön kódex esetében, egy kisfilmen pedig végigkövethetjük a kódexdíszítés hagyományos lépéseit.

A *Corvina könyvtár budai műhelye* című kiállítás 2018. november 6-án nyílt, és még 2019. február 9-ig látható az Országos Széchényi Könyvtárban. ♦

FEBRUÁRI KIMENŐ

JÓZSEF ÉS TESTVÉREI

Az ifjú Józsefet, Jákob legszeretettebb fiát testvérei egy száraz kútba vetik. Három napig időzik a mélyben, mintha meghalt volna, amikor egy öreg izmaelita megtalálja, megvásárolja és magával viszi Egyiptomba. József szép és értelmes, kiválóságának köszönhetően hamar érvényesül az idegen országban, de egy asszony miatt másodjára is mély verembe kerül, a fáraó börtönébe – hogy immár férfivá érve szabaduljon fogságából, és beteljesítse sorsát. Thomas Mann regénye a 20. század legnagyobb szellemi vállalkozásainak egyike, az ókori Kelet mítoszainak és vallásainak értelmező újramesélése. Népek és törzsek, istenek és emberek, nők és férfiak történetei fonódnak össze benne, és vezetnek vissza az emberi kultúra kialakulásának mélyen eredő gyökereiig.

Budapest, Örkény Színház, 2019. február 8. és 15.

A klasszikus zenei koncertek mellett könnyűzenei estek, tudományos előadások, mesterkurzus és kiállítások is színesítik a programot, fellép többek között Miklósa Erika, Várdai István, Rúzsza Magdolna, Lajkó Félix és a fesztiválapító Balázs János is.

Több budapesti helyszínen, 2019. február 18. és 25. között



Balázs János



Fotó: Horváth Judit

CZIFFRA FESZTIVÁL

Az idei fesztiválon is kiemelkedő művészek várják a közönséget José Cura sztárvendéggel az élen.

RAKOVSKZY ZSUZSA-EST

A háttérbe húzódó, nyilvános szereplést csak ritkán vállaló Rakovszky Zsuzsa fellépése intenzív, felkavaró, mégis meghitt estét ígér régi és leendő olvasóinak egyaránt. Az 1981-ben megjelent „Jóslatok és határidők” című verseskötetével kezdődő pályája töretlenül ível a „Célia” című regényig (2017), s ez az ív verseket és regényeket váltakoztat – köztük olyan emlékezetes kötetekkel, mint a „Fehérfekete”, a „Hangok”, az „Egyirányú utca” vagy „A kígyó árnyéka”, „A hullócsillag éve”, a „VS” és a „Forteplan”.

A legutóbbi regény, a „Célia” a szerkesztői fülszöveg pontos meghatározása szerint „különleges családregény, a családok hiányairól, a negatív töltésekről. Az egymás mellett élő emberek boldogságkereséséről és társas magányáról. Az egymás melletti elbeszélésekről. Vonásokról és taszításokról. Lázadásról és szabadságról...” Minden bizonnyal ebből a könyvből is elhangzanak majd részletek az esten.

Budapest, MÜPA, 2019. február 18.



ROSSZ VERSEK

A „Van valami furcsa és megmagyarázhatatlan” rendezője, Reisz Gábor ismét személyes hangvételű filmet forgatott: a „Rossz versek”, bár önéletrajzi ihletésű, de fiktív történetet mesél el. A 30-as évei elején járó rendező, Merthner Tamás magánélete váratlanul darabokra hullik, amikor párizsi ösztöndíját töltő barátja, Anna szakít vele. Tamás összetörve tér vissza Budapestre, és mivel a jelenben nem talál vigaszt, a múltjába merülve igyekszik választ kapni arra, hogy hol vesztette el önmagát abban a valóságban, ami az elmúlt harminc évben körbevette Magyarországon. Országszerte a mozikban
A Képmás YouTube-csatornáján videóinterjút nézhetnek a film rendezőjével.



KÉPMÁS-EST

HELYSZÍN: **VÁRKERT BAZÁR**, RENDEZVÉNYTEREM



OLDÁS ÉS KÖTÉS

Mit enged meg és hogyan tart meg a családi kötelék?
Közelít vagy távolít az érdeklődés, az értékrend,
a fizikai távolság, a másfajta életciklus?
Együtt és külön – Képmás-est a Gryllus családdal.

Vendégek: **Gryllus Vilmos** és fia, **Gryllus Ábris**,
Gryllus Dániel és felesége, **Kövérny Katalin**

Időpont:

2019.
02.11.
HÉTFŐ

19 ÓRA

A RENDEZVÉNYEN VALÓ RÉSZVÉTEL ELŐZETES VAGY
HELYSZÍNI REGISZTRÁCIÓHOZ KÖTÖTT. BELÉPŐ EGY KÉPMÁS
MAGAZIN, AMELY A HELYSZÍNEEN IS MEGVÁSÁROLHATÓ.

TOVÁBBI INFORMÁCIÓ +36/1/3651414
SZERKESZTOSEG@KEPMAS.HU

RENDEZŐ:



KÖZREMŰKÖDŐ:



TÁMOGATÓ:



FEBRUÁRI KIMENŐ

TOMPOS KÁTYA-KONCERT

„Holdjárat” címmel jelent meg a színésznő második szólóalbuma 2017-ben. A dalszövegeket szinte kivétel nélkül ő maga írta. A koncerten az új dalok mellett felcsendülnek a régi kedvencek is, Hrutka Róbert gitárral, Kalmus Felicián csellóval működik közre.

Budapest, Óbudai Kulturális Központ, 2019. február 23.



Fotó: Kleb Attila

A CSÁSZÁRFIÚ ÁLMA

A kisiskolásoknak szóló zenés darab Jókai Mór „A leaotungi emberkék” című kínai témájú története nyomán készült. Csia Csingi császár tizenöt esztendő, amikor apja halálával a nagy kínai birodalom trónjára lép. A koronával együtt mindjárt feleséget is kell vennie. Csia Csingi álmában többször megjelenik a messzi Leaotung tartomány hercegnője, és Liu-Liu is álmodik az ifjú császárral. Szívükben szerelem ébred. Sok nehézség után egymásra találnak, ám ekkor kiderül, hogy más az álom, és más a valóság. Pedig léteznek csodák, kérdezzétek csak meg az Aranymenyétet!

Budapest, Kolibri Színház, 2019. február 1., 2., március 10., 11.



ERKEL

SZÍNHÁZ
THEATRE

Amilcare Ponchielli

Gioconda *La Gioconda*

Opera négy felvonásban, olasz nyelven, magyar és angol felirattal

Szövegíró ▶ **Arrigo Boito**

Rendező ▶ **Almási-Tóth András**

Dramaturg ▶ **Kenesei Judit**

Koreográfus ▶ **Barta Dóra**

Művészeti konzultáns ▶ **Marton Éva**

Karmester ▶ **Kesselyák Gergely**

Díszlettervező ▶ **Szendrényi Éva**

Jelmeztervező ▶ **Tóth Bori**

Világítástervező ▶ **Bányai Tamás**

Karigazgató ▶ **Csiki Gábor**

Bemutató ▶ 2019. február 22., Erkel Színház

További előadások ▶ 2019. február 24., 28., március 3., 6., 10., Erkel Színház

OPERA

MAGYAR ÁLLAMI OPERAHÁZ
HUNGARIAN STATE OPERA

opera.hu | facebook.com/Operahaz



SZÖVEG –
MIRTSE ÁRON zoológus

SOROZAT –
VADÁLLATOK KÖZELRŐL

TIGRISLÓ ÉS TEVEPÁRDU

Similis simili gaudet – hasonló a hasonlónak örül, tartja a latin közmondás. A természetben az élőlények a saját fajukból választanak párt maguknak, másfajta jószágokkal nem is tudnának mit kezdeni. Vagy mégis? Hiszen hallani azért hibridekről, amelyek két eltérő szülőtől származnak. Hogy is van ez akkor?

- ◆ A „faj” hagyományos meghatározása a zoológiában az volt, hogy egymás közt termékeny utódokat létrehozni képes élőlények közössége. Ennek a megállapításnak az alapja az lehetett, hogy a ló és a szamár keresztezéséből származó utód, az öszvér életképes ugyan, ám továbbszaporodni nem tud, terméketlen. Ma már tudjuk azonban, hogy ez nem ilyen egyszerű, mert ami az öszvérre érvényes, az nem biztos, hogy megállja a helyét más élőlények esetében is. Léteznek olyan állatfajok (és persze növények is), amelyeknek a hibridjei is képesek utódokat nemzeni vagy világra hozni, és ez bizony olykor nagy gondot okoz a természetvédelemnek is. Ráadásul hibridek nem csak fajok között jöhetnek létre: sokkal gyakoribban az alfaji hibridek, és persze vannak fajta-hibridek is.

FAJ, ALFAJ, FAJTA

Tisztázzuk hát először is a fogalmakat! Mi a faj, mi az *alfaj*, és mi a *fajta*? Amint a fentiekből kiderül, az egy *faj*hoz tartozó élőlények genetikailag olyan közel állnak egymáshoz, hogy utódokat tudnak létrehozni, és ezt természetes körülmények között meg is teszik. Az utóbbi azért lényeges, mert léteznek olyan fajok, amelyeknek elterjedése fedi egymást, tehát a vadonban kereszteződhetnének, de ezt mégsem teszik meg, hacsak a körülmények drasztikus megváltozása nem kényszeríti őket erre. Ezzel szemben az *alfajok* egyazon faj különböző állományai, amelyek minden további nélkül kereszteződhetnek, erre csak azért nem kerül sor, mert elterjedési területük egymástól elszigetelt, nem találkoznak. Végül a *fajták* házasított állatfajok közösségei, amelyeknek szaporodását az ember irányítja, és keresztezi vagy egymástól elkülönítve tenyésztí őket.



Szamár-zebra hibrid

FARKAS, SAKÁL, KUTYA

Lássuk ezt a gyakorlatban! A farkas mint faj, szinte az egész északi félgömbön elterjedt. Az eltérő környezet és az elszigeteltség hatására számos alfaja alakult ki, amelyek egymástól külsőleg jelentősen különböznek (a sarki farkas pl. hatalmas és fehér, az arab sivatagokban élő alfaj pedig feleakkora, és sárga), de ha találkoznának, minden további nélkül kereszteződhetnének, alfajhibridet létrehozva. Az említett sivatagi farkas közös élőhelyen él egy vele rokon fajjal, az arany-sakállal, mégsem kereszteződik vele a természetben, holott képes lenne rá, és mesterséges körülmények közt, együtt felnevelve meg is teszi: ebből lesz a fajhibrid. A farkas háziasított változata a kutya, amelynek kb. 500, egymástól látványosan különböző fajtája van, amelyek egymással korlátlanul keresztezhetők (az eltérő fajtájú, de fajtatiszta szülők utódai tekinthetők fajtahibridnek), de egyben közös őssükkel, a farkassal is tudnak utódokat létrehozni.

ZEBROID ÉS TIGROSLÁN

Az embert sosem hagyta nyugodni, hogy az egymástól különböző állatoknak lehetnek-e közös utódai. Viszonylag hamar rájött arra, hogy az egymáshoz hasonló, egymással rokon fajok keresztezhetők egymással, míg az egymástól távol állók nem, vagyis a ló és a szamár párosításából születik öszvér, de a zsiráf nem a teve és a párdúc nászából született, és a zebra sem a ló és a tigris közös gyereke, ahogy régies elnevezésük, a tevepárduc és a tigrisló sejteti. A tigris és az oroszlán viszont összeházasítható, és a kettő keresztezéséből származó utódokat angol nyelvű mozaikszavakkal ligernek vagy tigonnak hívják (a lion és tiger szavak összevonásából), mindig az apaállat adja az előtagot, az anya az utótagot. Ezek az egyedek általában mindkét felmenőjükénél nagyobbak, és küllemük félúton van a két szülőé között (pl. csíkjaik vannak ugyan, de elmosódottabbak). Hasonló a helyzet a zebra és ló vagy szamár keresztezéséből született zebroidoknál is, amelyeknek a bőre csak részben csíkozott.



Szürke farkas (Canis Lupus) és fekete hibridje, a timberfarkas

MÁSFÉLPÚPÚ TEVE?

Az, hogy a hibridek általában nagyobbra nőnek, és számos egyéb tulajdonságukban is felülmúlhatják mindkét szülőjüket, megmagyarázza, hogy miért alkalmazzák a mezőgazdaságban is széles körben a keresztezést a teljesítmény javítása érdekében. Az így létrehozott utódok persze általában fajtahibridek (mint pl. a félvér lovak vagy a különböző baromfifajtákból előállított hús- és tojóhibridek), de van számos fajhibrid is, mint amilyen a már említett öszvér, de történtek kísérletek juh és kecske keresztezésére is. Mongóliában gyakran lehet találkozni jak és szarvasmarha hibridjével, Törökországban, Iránban vagy Kazahsztánban pedig gyakran keresztezik az egypúpú tevét a kétpúpúval: az utódnak nem másfél púpja lesz, csak egy, de az jó nagy, és az állat nagyobb, erősebb mindkét ősnél. Az ilyen hibridek továbbtenyészthetők, akár egy-, akár kétpúpú tevével párosítva.

A FEKETE FARKAS

A hibridek tehát távolról sem mindig terméketlenek. Amerikában él a farkasnak egy különös, igen ritka változata, amelyet sokáig önálló fajként tartottak számon. A vörös farkasról azonban a modern genetikai kutatások kiderítették, hogy valójában a szürke farkas és a prérifarkasnak is nevezett kojot kereszteződéséből jött létre. Amikor ugyanis a szürke farkas a túlzott vadászat és üldöztetés miatt erősen megritkult, ugyanakkor a kultúrákövető, hulladékon is megélő kojot viszont elszaporodott, azok a farkasok, amelyek nem találtak maguknak partnert a saját fajukból, kojotokkal álltak párba. Észak-Amerika farkasaira egyébként a házi kutyával való kereszteződés is hatással volt: a timberfarkas koromfekete színváltozatáról ma már tudjuk, hogy színét az őslakos indiánok kutyáitól örökölte, akik szívesen pároztatták ebeiket vadon élő farkasokkal.



Európai nyérc (*Mustela lutreola*)

AZ EGYFORMA SEM UGYANAZ

Az, hogy a vadonban ezek a keveredések viszonylag ritkák, annak tudható be, hogy még a rokon fajok viselkedésformái is gyakran annyira eltérőek, hogy egyszerűen nem értik meg egymást. Amíg egy állatfaj állománya stabil, addig általában a saját fajtársait részesíti előnyben, a hibridizáció tehát, mint a fenti példában is, főként az erősen csökkent létszámú, vagyis eleve veszélyeztetett állatfajokat érinti érzékenyen. Ez a helyzet például az európai nyérccel, amelynek fajtisztaságát veszélyezteti a prémesállat-farmokról megszökött kanadai nyércekkel való kereszteződés. A dél-amerikai éji avagy bagolymajmognál ugyanakkor fordított jelenség volt tapasztalható: az állatkertekben még látszólag összeillő példányokat sem mindig tudtak párba állítani, ugyanis bár ránézésre egyformák, mégis több különböző fajt képviselnek, és genetikailag olyan távol állnak, hogy az a keresztezésük lehetőségét már kizárja. ♦



Bagolymajom (*Aotus trivirgatus*)

A leopárd és a jaguár két egymáshoz igen hasonló nagymacska, amelyek keresztezhetők is egymással; a vadonban csak azért nem történik ez meg, mert egy óceán választja el őket egymástól.

A keresztezés az öröklött viselkedésformákra is hatással van. A törpepapagájok egyik faja a fészekanyagot a csőrében szállítja, egy másik faj viszont a tollai közé dugdossa, és úgy repül vele az odúhoz. A kettő hibridje nem tud fészket rakni, mert a felhasználni szánt fűszálakat a tollai közé dugja, de nem engedi el a csőrével, és így nem tud velük elrepülni.

A kígyók közt olykor még egymástól távol álló fajok is keresztezhetők. A gabonaskló és a királysikló például csak távoli rokonok, ám hibridjeik terráriumban gyakoriak.

Egy korábbi számunkban a klímaváltozás kapcsán már esett szó a grolarmedvékről: ezek a grizzly és a jegesmedve természetes hibridjei, amelyek azért jönnek létre, mert a két faj elterjedési területe a felmelegedés miatt lassan egymásba olvad.



SZÖVEG –
PÁCZAI TAMÁS

SOROZAT –
TERMÉSZETKÖZELBEN

TAVASSZAL PACSMAGOL ÉS FÜLPAMATJA VAN

A mély hóban sem süpped el, mintha hótalpa lenne. Fülén négycentis fekete bojt van (ez a fülpamat). Rossz távfutó. Néha borz- vagy hódvárakban húzza meg magát nappal. *Petőfi Sándort* is megihlette, sokan ismerik, a természetben mégis nagyon kevesen látták. Mi lehet ez?

- ◆ A 2019-es Év Emlőse, az eurázsiai hiúz, latin nevén Lynx Lynx. A 60–75 centiméter marmagasságú nagymacska egykor gyakori volt hazánkban is, azonban a kíméletlen vadászat miatt a múlt század elejére teljesen kipusztult. A vadászat korlátozásának köszönhetően Szlovákia felől kezdett visszatelepülni hozzánk az 1980-as évek végétől kezdve, de illegális elejtésére sajnos még ma is akad példa. Jelenleg 10–12 egyedre becsülik létszámukat, főleg a Zemplénben és az Aggteleki-karszton élnek, itt található egyedül olyan erdőgazdálkodástól mentes, nagy területű erdők, amelyek alkalmasak számára. Visszahúzó, fantoméletmódot folytató ragadozó, az is kisebb szenzációnak számít, hogy tavaly november közepén *Szabó Ádám*, az Aggteleki Nemzeti Park kutatója rejtett kamerás felvételeket készített a nálunk élő hiúzokról.

Az Év Emlőse rendezvénysorozatot először 2014-ben hirdette meg a Vadonleső program. Ez része a Nemzeti Biodiverzitás-monitorozó Rendszernek, amely hazánk természeti állapotát figyeli több mint tíz éve.

Érdeemes böngészni a program honlapját (www.vadonleso.hu), ugyanis interaktív felületen nézhetjük meg a fajonkénti észleléseket – nemcsak emlősökről, hanem egyéb védett növényekről, rovarokról és hüllőkről is –, ugyanitt saját megfigyeléseinket is megoszthatjuk, a térképre kattintva pedig láthatjuk az egyes észlelések pontos helyszínét, idejét és még sok érdekes adatot. Az Év Emlőse rendezvények programját is a honlapon találjuk, érdemes időnként ránézni, mert fotó-, rajz- és mesepályázat is lesz. ◆



Itt az első Képmáska-könyv!

Pifkó Célia: Szörnyek a szobádban

Kádár Annamária pszichológus ajánlásával

Orosz Annabella illusztrációival



Rendelje meg most

20% kedvezménnyel

a kepmas.hu/mesekonyv oldalon!

2990 Ft helyett 2390 Ft*

*Postai küldésnél csomagolási és postaköltséget számolunk fel.
Érdeklődni az [előfizetes@kepmas.hu](mailto:elfizetes@kepmas.hu) email címen lehet.



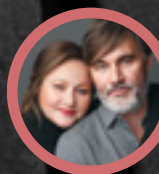
TOVÁBB NŐ A GAZDASÁG.

Erős országot csak erős gazdaságra építhetünk.
Ezért is fontos eredmény, hogy a magyar
gazdaság 2018-ban közel 5 százalékkal nőtt.
Ezzel a növekedéssel az élmezőnyben
vagyunk az uniós országok között.



ZAMGÉNY

stílusos, bátor, elkötelezett



SZÚCS NELLI és TRILL ZSOLT

„FARKAS ATTILA ATYA
KÖZEL A KILENCVENHEZ
IS HIRDETI AZ ÖRÖMHÍRT,
HITET, REMÉNYT, ERŐT
ADVA A KÖZÖSSÉGNEK,
RÁÉBRESZTVE MINKET,
HOGY ÉLETÜNK
NEHÉZSÉGEIBEN MINDIG
ISTENNÉL TALÁLJUK
A MEGOLDÁST.”